

Poletni in jesenski gost v slovenskem morju

Piše in foto · Iztok Škornik

Vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka v Sloveniji

Pred dobrim letom je stekel LIFE projekt z naslovom "Vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka *Phalacrocorax aristotelis desmarestii* v Sloveniji – SIMARINE-NATURA". Koordinator projekta je DOPPS BirdLife (Društvo za opazovanje in proučevanje ptic Slovenije), pridružena upravičenca sta Ministrstvo RS za okolje in prostor ter Javni zavod Krajinski park Strunjske soline, podporniki projekta pa so Uprava RS za zaščito in reševanje, Krajinski park Sečoveljske soline, Zavod RS za varstvo narave ter Agencija RS za okolje. Projekt financirajo Mestna občina Koper, Občina Izola, Občina Piran in Luka Koper, d.d.

Cilj projekta je zbrati podatke o populacijski dinamiki, razširjenosti in ekoloških zahtevah sredozemskega vranjeka v slovenskem morju, opredeliti in razglasiti morská območja IBA (Mednarodno pomembna območja za ptice) in SPA (Posebna varstvena območja – območja Natura 2000) za sredozemskega vranjeka v Sloveniji, izdelati smernice za upravljanje z novimi morskimi območji SPA v skladu z načeli trajnostnega razvoja, izdelati načrt ravnanja v primeru izlitja nafte v morskó okolje, seznaniti javnost in izobraziti mlade o naravovarstveni problematiki sredozemskega vranjeka in pomenu slovenskega morja za njegovo varstvo ter

okrepiti komunikacijo med lokalnimi deležniki.

Redka morská ptica

Sredozemski vranjek *Phalacrocorax aristotelis desmarestii* je endemična podvrsta vranjeka *Phalacrocorax aristotelis*. Pripada družini kormoranov (*Phalacrocoracidae*). Razširjen je samo v Sredozemlju in Črnem morju ter je izrazito morská ptica, ki gnezdi na skalnatih obalah in se prehranjuje na morju. Od sorodne vrste, velikega kormorana (*Phalacrocorax carbo*), ki ga pri nas srečujemo pozimi in

Vranjeki pogosto posamič ali v skupinah posedajo po čeréh valobranov. V notranjost pa ne zaidejo nikoli.

predvsem ob celinskih vodah, se loči po manjši velikosti. Ima tanjši kljun in visoko čelo. Značilna zanj sta let nizko nad vodo in potapljanje s skokom naprej. Kot kormorane tudi vranjeko pogosto vidimo sedeti z razprtimi peruti. V dolžino zraste med 68 in 78 centimetri, premer peruti pa ima med 95 in 110 centimetri. Odrasle ptice imajo daljši rep in rumeno perje na vratu. V času parjenja dobi perje zelenkaste lesk. Ena od razlik med velikim kormoranom in vranjekom je tudi število peres v repu. Vranjek jih ima 12, kormoran pa 14.

Sredozemskega vranjeka v notranjosti Slovenije nikoli ne bomo videli. Čeprav natančno število gnezdečih vranjekov ni znano (manj kot 10.000 parov), je populacija vranjekov v Sredozemlju in ob Črnem morju ogrožena, vrsta pa je zaradi svoje omejene razširjenosti ter relativno majhne in upadajoče populacije uvrščena med prednostne vrste za varstvo. Podvrsta je uvrščena v Prilogo 1 Direktive o pticah, kar pomeni, da so države članice dolžne sprejeti posebne ukrepe za njeno ohranitev. Eden

temeljnih ukrepov je vzpostavitev območij, pomembnih za njeno varstvo, to je območje Natura 2000.

Kljub sprejetju splošnega soglasja o varovanju Sredozemskega morja in pripravi akcijskega načrta za 15 ogroženih vrst morskih ptic (UNEP MAP RAC/SPA 2003) pa naše morje, z izjemo nekaj lokacij na morskem obrežju, ne uživa nikakršnega naravovarstvenega statusa niti naravovarstvenih aktivnosti. Sredozemski vranjek je ogrožen zaradi več dejavnikov, za katere pa ni vselej znano, kako močan je njihov vpliv. To so motnje s strani človeka, zlasti na gnezdiščih, onesnaževanje morja z nafto, izguba habitata, nenameren ulov, prekomeren ribolov, plenjenje s strani zanesenih plenilcev, kemično onesnaževanje, kompeticija z drugimi vrstami in nelegalen lov. Nekateri od teh dejavnikov so potencialno ogrožajoči tudi za sredozemske vranjeko na letovanju v slovenskem morju. Sredozemski vranjek v slovenskem morju ni deležen nikakršne zaščite.

Pojavljanje vranjeka je v Sloveniji omejeno

na morskobrežja. Čeprav se na morju posamič pojavlja skozi vse leto, se njihovo število poveča takoj po gnezditvi v Dalmaciji. Prvi k nam priletijo že junija, najštevilnejši pa so konec julija in v začetku avgusta, v italijanskem delu Tržaškega zaliva jih je največ konec avgusta, a se njihovo število pomembno zmanjša že septembra.

Še pred desetletjem je veljal za rednega, vendar maloštevilnega zimskega gosta in občasnega prezimovalca. Na morskobrežju je celoletna vrsta, ki pa v Sloveniji ne gnezdi. Za vranjeka predstavljajo Sečoveljske soline oz. morje pred njimi eno najpomembnejših pognezditvenih območij te vrste pri nas. V jesenskem času se jih na bližnjem školjčiču lahko zbere tudi do 1000 in več. Poleg školjčiča pred Sečoveljskimi solinami so za vranjeka v pognezditvenem obdobju pomembna prenočišča tudi školjčiča v Strunjanu, na Debelem rtiču, v Miljah pri Trstu (Punta Sottile), med Miramarom in Devinom ter izliv reke Soče. Podnevi se razpršijo po odprtem morju, kjer se prehranjujejo. Njihove dnevne poti in pomembna območja prehranjevališč ostajajo neznanka.

Že pred desetletjem je na območju od Tenkega rtiča pri Miljah pa vse do izliva reke Soče prenočevalo do 1100 vranjekov. Razlogi za

redno pognezditveno pojavljanje vranjekov v Tržaškem zalivu so najverjetneje nižja globina morja, sezonski pojav ustreznega pridnenega plena ter s tem povezana večja uspešnost pri lovu.

Na območju Tržaškega zaliva se v pognezditvenem območju pojavljajo vranjeki s Hrvaške, kar je bilo dokazano z uporabo barvnih obročkov. Od leta 2007 smo slovenski ornitologi skupaj z italijanskimi kolegi s pomočjo barvnih obročkov prepoznali več kot 100 ptic, ki so bile označene na hrvaških otokih, kjer gnezdi. 61 % jih je bilo z Brionskih otokov, 13 % z arhipelaga Silbanski Grebeni, 10 % jih je bilo s Kvarnerskega arhipelaga, 16 % pa jih je prihajalo iz drugih lokalitet. Gnezdeča populacija je ocenjena na 1600 do 2000 parov. V Tržaškem zalivu se v pognezditvenem obdobju zbere tudi do 4000 osebkov, kar predstavlja skoraj polovico vse jadranske populacije.

Podatki o opazovanjih obročkanih vranjekov kažejo, da se ti v svojih počivališčih zadržujejo dlje časa in da so jim večinoma zvesti, saj se ptice več let zapored vračajo v ista pognezditvena prenočišča, kjer nekatere ostanejo tudi pozimi. Osebk, ki so bili opaženi na različnih lokacijah, so izjema in se pojavljajo naključno.

Severni Jadran – pogrnjena miza

Sredozemski vranjek je izključno ribojeda ptica. Plitvo morje severnega Jadrana, bogato z ribami, je zanje zelo ugodno za prehranjevanje. Najpogosteje lovijo pri dnu morja, zato pri lovu v plitvem morju severnega Jadrana porabijo manj energije kakor v globljem morju, kakršno obdaja njihova gnezdišča južneje v Jadranu. Prehranjujejo se zlasti z gospodarsko nepomembnimi pridnenimi vrstami rib. Dnevna potreba odraslega osebk po hrani je okoli 390 gramov rib.

Zimski gnezdilec na odmaknjenih skalnih obalah

Gnezdišča vranjekov so v Dalmaciji, pognezditvena prenočišča pa v severnem Jadranu. Gnezdišča so na odmaknjenih in mirnih skalnih obrežjih in otočkih. Gnezdijo v ohlapnih kolonijah v zavetju skal nekaj metrov nad morsk gladino. Gnezdo je zgrajeno iz rastlinskega materiala in ga pogosto uporabljajo več sezon zapored. Obdobje gnezdenja je zlasti pozimi, med leti se lahko tudi znatno spreminja. Jajca ležejo med novembrom in marcem, čas je odvisen tudi od geografske lege gnezdišča. Mlajše ptice gnezdijo kasneje, zasedajo suboptimalna gnezdišča in imajo manjši gnezditveni uspeh. Najpogosteje so v leglu tri jajca, valjenje pa traja 30 dni. Mladiči zapustijo gnezdo po približno 53 dneh.

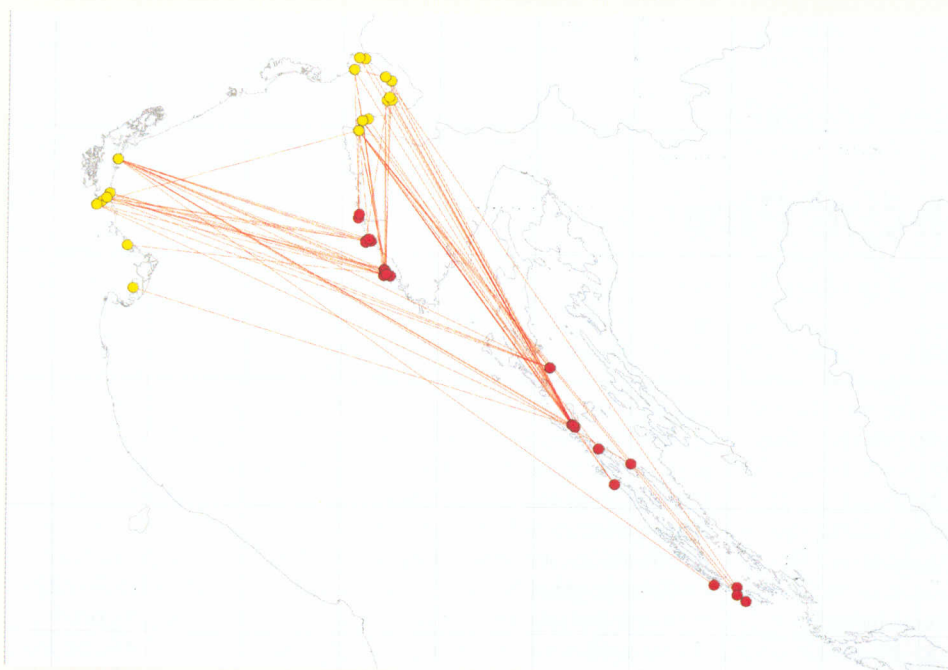
Največja gnezdišča vranjekov so v Kvarnerju in na Brionih, z največjim znanim gnezdiščem v Dalmaciji na Silbanskih grebenih (Zadar), kjer gnezdi tudi do 200 in več parov. Na jugu Jadrana gnezdijo na otoku Lastovo.

Vzpostavitev morskih območij Natura 2000 za sredozemskega vranjeka *Phalacrocorax aristotelis desmarestii* v Sloveniji – SIMARINE-NATURA

Številka pogodbe
LIFE10NAT/SI/141

Vrednost projekta
474.458 EUR
delež sofinanciranja EU: 284.675 EUR (60 %)

Obdobje izvajanja
1. 9. 2011–28. 2. 2015

Gnezdišča (rdeče) in pognezditvena prenočišča (rumeno) vranjekov v Jadranu.